

ЦЕРКВА ХРИСТОВА: ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДО ВІДСТОЮВАННЯ ПРАВА – ПРАВИЛЬНО СЛАВИТИ БОГА

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

Кріцак І. В.

кандидат юридичних наук, підполковник поліції,

помічник начальника

Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області

м. Івано-Франківськ, Україна

Актуальність теми. Численні проблеми сучасного соціуму, будучи результатом спотворення природи людської особистості, мають глибокі моральні та духовні корені. Відсутність християнської любові всередині самої людини говорить про неповноцінність образу Божого, закладеного в кожному з нас Творцем. Лікуванням цієї духовної вади є діаконія, що трактується як служіння християнській любові до ближнього (до кожної людини) [1, с. 86].

Церква Христова ще називається «врачебницею» душ людських. Загалом, коріння історії лікування сягають періоду сивої давнини, коли людство тільки-но починало шлях свого становлення. Головний виток у розвитку лікування стався з приходом християнства. Разом з хрещенням Русі прийшли і нові духовні цінності і традиції, стали відкриватися численні церкви і монастирі, а на їх території почали з'являтися перші прототипи сучасних лікарень. У сучасному суспільстві відбувається підміна духовних цінностей, однак держава і громадськість активно борються з цим проявом. Вони привертають релігійні конфесії для духовного лікування людини, нарівні з лікарською діяльністю. З метою співробітництва держави і Церкви, треба розширювати потенціал Церкви через залучення широких верств населення до участі в благодійній діяльності і справи милосердя [2, с. 111].

Актуальність досліджуваної проблеми особливо на часі, бо в «суспільстві споживання», яке протоієрей отець Євгеній Попиченко відкрито називає «суспільством винищення», людство не зможе вижити, не звернувшись до християнства. Для нас, православних, питанням виживання є звернення до архетипу Святої Русі як вселенського

притулку слабких, який у світовому сприйнятті сходиться до образу Церкви Христової [3]. Своєю чергою, архимандрит Платон (Ігумнов) говорив: «Історичний переворот у всіх сферах життя суспільства характеризується передусім як духовне явище – утвердження в індивідуальній і масовій свідомості нових світоглядних і ціннісних орієнтирів на основі переосмислення сучасного історичного досвіду, звернення до традиційних норм і цінностей. При цьому релігія, як чуйний індикатор, відображає глибинні процеси як соціальної, так і етнічної історії [4, с. 206].

Церква Христова та її устрій. В. Тарасов наводить цікаві цитати з Євангелія та апостольських правил для того, щоб якомога глибше зрозуміти, що таке Церква Христова [5]. Слова Христа «Царство моє не від світу цього» (Ін.18:36) впродовж усієї двохтисячолітньої історії Церкви є основоположним принципом еклезіології. У той же час Церква Христова як боголюдський організм покликана діяти у світі і свідчити про Христа. Дана обставина зобов'язує земну Церкву і її чад, в окремих випадках, керуватись державними законами, здійснювати своє служіння в рамках цих законів, віддавати кесарю кесарево, а Богу – Боже (Мк.12: 17).

Починаючи від апостольських часів, головним завданням учнів Христа і їх наступників-єпископів став устрій повномірного церковного життя серед народів, освічених проповіддю Євангелія. Паралельно виник і принцип непорушності церковно-адміністративних кордонів тих територій, на яких і проживали ці народи. Сформована вже в перші три століття існування християнства модель церковного устрою була заснована на принципі «одне місто – один єпископ – одна церква», який передбачає закріплення певної церковної території за конкретним єпископом [6]. Тобто кордони церковного округу, в якому проживала християнська громада, були рівні кордонам міста або провінції і, в подальшому, країни і імперії. Першим і головним документом, який регламентує цей принцип, стали Правила Святих Апостолів. У 14 та 15-му правилах читаємо: «(14) Не дозволяється єпископові залишати свою єпархію і в іншу переходити ... (15) Аще хто, пресвітер, або диякон, або взагалі перебуває в списку кліру, залишивши свої кордони, в інші перейде, і зовсім переміститься, в іншому жити буде без волі єпископа свого: такому наказуємо не служити більше» [7]. Єпископ Никодим (Мілош) у тлумаченні до Правил пояснює, що «...церковні громади або області, невпинно народжуючись, становили хіба що окремі духовні сім'ї, в яких єпископ був батьком, а решта духовних осіб його помічниками, піклуються про те, щоб християнські думки і почуття міцніли в цих духовних сім'ях (...) Єпископ в той час обирався народом і, отже, як обранець народу, перебував справді між своїми, тоді легко зрозуміти, яким був зв'язок між єпископом і його церквою і яким

святим і нерозривним шанувався цей зв'язок». Саме в цей час і формується поняття території пастирської відповідальності або канонічної території. З повною упевненістю можна сказати, що поділ на церковні округи спочатку відбувався за територіальною, а не за національною ознакою. «Немає ні грека, ні юдея, ні обрізання, ні необрізання, варвара, скіфа, раба, вільного» (Колосс.3:11). І 34-те Правило Святих Апостолів, яке каже нам, що «єпископам всякого народу належить знати першого в них...» [8], насправді в історичному контексті має інший підтекст. Під «народом» в каноні розуміється територія, зайнята тим чи іншим народом [9].

Відносини церкви і держави на засадах ідеального життєвого устрою. В цьому аспекті виникає питання, чи може бути Церква політичною структурою? Як відзначає протоієрей Б. Пивоваров, консолідуюча роль церкви є принциповою і необхідною, вона спостерігається впродовж віків. «Церква не партія», вона «не може бути і ніколи не стане партією», бо партія – «це частина, а Церква закликає до спасіння всіх і об'єднує всіх дивним неформальним єднанням, рівного якому немає на землі» [10, с. 97].

Сьогодні дедалі частіше у людей виникають претензії до відносин держави і церкви. Є постійні нарікання на священство, що воно, буцімто, не таке, як нам хотілося б. Безперечно, добре було, щоб у нас на приході служив святитель Миколай Чудотворець, а цілителем був великомученик Пантелеймон. Але так не буває. Виховання священнослужителя в тому числі залежить і від громади, від їхньої підтримки, тобто загалом від підтримки держави. Він, своєю чергою, повинен відповідати усім ідеалам християнського життя, адже є прикладом, взірцем для наслідування і найголовніше – молитвеником у престола Божого за вірену йому паству. Амфілохій Почаївський (1894–1971 рр.) наголошував, що істинний священнослужитель повинен знаходитись 10-12 годин на молитві. Звідси віруючі повинні піклуватись, щоб у священника було все необхідне, адже він кормиться від Алтаря, а основним його завданням є молитись Богові. Апостол Павло говорить: хіба не знаєте, що священнослужителі від святині годуються? Що служать жертovníку, беруть долю від жертovníка? Так і Господь наказав проповідникам Євангелії жити з Євангелії (Кор. 9:13). Тому гармонію в таких державно-церковних відносинах нам і належить віднайти. Саме в часи лихоліть та потрясінь української державності, історично Церква завжди допомагала українському суспільству вистояти, об'єднатись навколо більш важливих ідеалів життєвого устрою проти суспільного зла. Задля цього слід заглянути в історичну ретроспективу вказаного питання: чи завжди так було? Основним питанням наразі є визначення суті і характеру державно-церковних

відносин в сучасних умовах, ролі і місця церкви в житті українського суспільства.

Як зазначає І. Е. Панкратов, православна церква розглядає державу як якийсь вимушено необхідний елемент життя у світі, де особистість і суспільство «потребують огорожі від небезпечних проявів гріха». Причому існування держави виправдано лише в тому випадку, якщо вона діє на виконання божественної волі або принаймні не суперечить їй. У православній традиції сформувалось певне уявлення про ідеальну форму взаємин між церквою і державою, яка історично могла бути вироблена лише в державі, яка визнає православну церкву найбільшою народною святинею, тобто в державі православній. Як зразок розглядаються зазвичай візантійські традиції, які отримали назву «симфонії церкви і держави», суть якої становить двостороння співпраця, взаємна підтримка і взаємна відповідальність без вторгнення однієї сторони в сферу виключної компетенції іншої. «Єпископ підкоряється державній владі як підданий, так само і представник державної влади підкоряється єпископу як член церкви. Держава при «симфонічних» відносинах з церквою шукає у неї духовної підтримки, шукає молитви за себе і благословення на діяльність, спрямовану на досягнення цілей, службовців для благополуччя громадян, а церква отримує від держави допомогу в створенні умов, сприятливих для проповіді і для духовного окормлення своїх чад, які є одночасно громадянами держави». Однак така «симфонія» ніколи не існувала в чистій формі – ні у Візантії, ні на Русі, хоча, як вважає церква, «взаємини церковної і державної влади з часів старовини були більш гармонійними» [11].

Про вибудовування добросусідських відносин з християнськими конфесіями та необхідність відстоювання православ'я як істинної Церкви Христової. З історії православної церкви дізнаємось про досить цікаві факти, а саме: у березні 1961 р. єпископ Никодим (Ротов), який керував зовнішньою церковною діяльністю РПЦ, свого часу зустрівся з Генеральним секретарем Всесвітньої Ради Церков (ВРЦ) Віссертом Хуфтом для переговорів про вступ РПЦ у ВРЦ, а незабаром синод схвалив таке рішення. 11 квітня 1961 р. патріарх Алексій направив у ВРЦ заяву про вступ РПЦ. 18 липня 1961 р. пройшов архієрейський собор, на якому архієпископ Никодим доповів про необхідність та своєчасність вступу РПЦ у Всесвітню Раду Церков (ВРЦ). Було санкціоновано рішення синоду, а також схвалено відповідне патріарше послання [12, с. 28]. Крім того, учасники виконкому ВРЦ висловили бажання побувати в Почаївській лаврі. Всім їм дозвіл на відвідування не був наданий, але п'ятьом учасникам, включно з Віссертом Хуфтом, в супроводі митрополита Никодима дозволили цю поїздку. Тоді монахи лаври, непомітно для митр. Никодима, передали Хуфту петицію про утиски влади, яку він вивіз за кордон. Пізніше митрополит Никодим

заперечував сам факт поїздки з делегацією в Почаїв. Багато хто вважав, що саме протестанти і Хуфт своїм втручанням врятували Почаїв [13, с. 316, 331].

Тут доречно згадати про інший факт, а саме: восени 1962 року, коли Лавра була на межі закриття, отець Йосип (сьогодні преподобний Амфілохій Почаївський) сміливо і несподівано вирвав з рук начальника почаївської міліції в'язку ключів від Троїцького собору. Віддаючи їх молодому наміснику ігумену Варфоломію (Баб'як; 1962-1964), що поряд знаходився, преподобний сказав: «На, тримай і нікому не віддавай». Здивованим міліціонерам крикнув: «Архієрей – хазяїн Церкви! А ви? Геть звідси!» «Люди, гоніть їх!», – звернувся він до присутніх місцевих жителів. Натхнені закликком улюбленого старця, люди кинулися на міліціонерів, які з переляку втекли через Святі ворота з Лаври. Через якийсь час за сміливий захист Свято-Троїцького собору Лаври від осквернення безбожниками, які планували влаштувати в ньому баню для душевнохворих, міліціонери виволокли його з келії і насильно відвезли за Тернопіль у психіатричну лікарню [14].

Треба відзначити, що сьогодні дедалі більше російських православних авторів стурбовані поширенням греко-католицької церкви на території України. На одній із конференцій доповідь доктора церковної історії, професора Православного Свято-Тихонівського гуманітарного університету В. І. Петрушка присвячена уніатській проблемі. Дослідник виклав історію проникнення уніатства за межі Галичини в ХХ ст. Особливу роль тут відіграв митрополит Андрей Шептицький, який вже в 1905 р. створив модель «уніатського патріархату» для України. Хоча проєкт цей не вдався, нині він відроджується, і одним з підтверджень цьому є перенесення уніатської кафедри зі Львова до Києва і будівництво в українській столиці великого греко-католицького собору [15, с. 175].

Шлях реформації чи традиціоналізму? Церква Христова йменується Церквою, мандруючою на землі у нерозривному взаємозв'язку з Церквою, торжествуючою на небі. Нині непоодинокими є випадки, коли окремі священнослужителі чи навіть церковні ієрархи протиставляють себе Церкві Христовій та винаходять нові духовні і церковні практики спілкування з Богом: мовляв, церква не є пріоритетною у справі людського спасіння, а головне – віра. Нерідко можна почути про нові моделі церковного устрою чи орієнтири реформації.

Слід розуміти, що за огорожею церкви, як говорять святі отці, спасіння немає. Це нагадує людину, що викидається з великого корабля – Церкви Христової – у велике море і починає мудрувати, філософствувати, однак, у результаті, приречена на загибель. Водночас на цьому кораблі Вселенського Православ'я всяке може трапитися, як і в житті людини: хтось спить, молиться, хворіє, однак кормчим є

Господь наш Ісус Христос, який через своїх служителів, навіть часто недосконалих, мудро управляє цим кораблем. За Його словами, Церква Христова устоїть до останнього часу, коли прийдеться постати і живим, і мертвим перед Страшним Судом Божим і відповісти за содіяне.

Пошуки нової моделі державно-церковних відносин спонукають задуматись, чи правильним шляхом рухається православна церква, і тут віднайдено невтішні прогнози, що мали б спонукати священнослужителів і мирян звернутись до аскези. Якщо взяти українську державу, то вона завжди вибудовувалась на християнській православній традиції. З іншого боку, епоха ідеологічного плюралізму настільки заповонила сучасну реальність, що, здавалося б, є неможливим вийти на шлях єднання, істинності і цілісності. Водночас Церква Божа щоденно робить свою справу, молиться Богові за весь світ, незважаючи на те, що число віруючих у храмах з року в рік то зменшується, то збільшується. Про істинність церкви можна, власне, судити за кількістю монахів, яких в Україні сьогодні у православ'ї до 6 тисяч. Власне, це і є хорошим показником, коли Благодать Божа неймовірним чином настільки перемінює життя людини, що вона відрікається від себе самої, своєї волі та суєтного світу, щоб служити Господу до останніх днів свого земного життя.

Більшість європейців вважають, що вони живуть у постхристиянському суспільстві, котре обрало нові орієнтири свого розвитку, а християнство постає як таке, що знаходиться на грані виживання: багато католицьких храмів закривається, модернізується чи підлаштовується під інші установи, чого в принципі не можна сказати про православ'я. Тому сам час та обставини буденного життя вимагатимуть повернення до сакрального, до старовини, до традиціоналізму – українського православ'я, яке своїм корінням сягає апостольських часів чи володарювання Аскольда і Діра, супроводжується подвигами преподобних Антонія і Феодосія Києво-Печерських. Воно вистояло у часи лихоліть, вистоїть і сьогодні. А нашим спільним завданням є зберегти Церкву цілісною і неушкодженою, чистою і непорочною для майбутніх поколінь, якою ми її отримали від православних подвижників благочестя, адже вона свято береже вчення святих отців та звершує земне служіння своєму народові.

Література:

1. Усачева О. Т. Русская Православная Церковь в составе всемирного совета церквей: укрепление православной позиции по вопросам диаконии. Вестник Томского государственного университета. 2014. № 389. С. 86–91.
2. Варфоломеев А. Е. Церковь и государство: может ли Русская Православная Церковь помочь отечественной медицине? В сборнике:

Забайкальские рождественские образовательные чтения 1917–2017: уроки столетия в судьбах Забайкалья. Сборник статей VI научно-практической конференции [региональный этап Международных Рождественских образовательных чтений]. Ответственные редакторы К. А. Стародубцева, Н.А. Прокофьева. 2017. С. 111–115.

3. Масаев М. В. Гонимая апокалиптическая жена как символ православной церкви и «основная парадигма мироцерковного восприятия образа церкви». Сборники конференций НИЦ Социосфера. 2012. № 9. С. 66–73.

4.. Игумнов П. Примирение и взаимопонимание – Русская Православная Церковь и евангелическая церковь вестфалии. Богословский вестник. 1998. Т. 2. № 1. С. 203–207.

5. Тарасов В. Установление территории пастырской ответственности в поместных церквах в свете государственных законов и канонов православной церкви. Труды Белгородской православной духовной семинарии (с миссионерской направленностью). 2018. № 7. С. 31–37.

6. Иларион (Алфеев), еп. Принцип «канонической территории» в православной традиции. URL: <http://www.wco.ru/biblio/books/alfeev15/main.htm>

7. Правила Святых Апостолов. URL: <http://krotov.info/acts/canons/03/0200apos.html>.

8. Никодим (Милош), еп. Правила Святой Православной Церкви с толкованиями. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Nikodim_Milash/pravila-svjatyh-apostolov-i-vselenkih-soborov-s-tolkovanijami/

9. Цыпин Владислав, прот. Церковное право. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Vladislav_Tsyпин/tserkovnoe-pravo/22

10. Пивоваров Б., прот. Церковь и консолидация гражданского общества. Исторический вестник. 2000. №5/6(9/10). С. 94–101.

11. Панкратов И. Е. Церковь и государство в социальной доктрине русской православной церкви. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: История. 2002. № 1. С. 147–150.

12. Журнал Московской Патриархии. 1961. № 8. С. 28.

13. Василий (Кривошеин). Архиепископ. Воспоминания. Письма. Н. Новгород. 1998. С. 316, 331.

14. Преподобный Амфилохий Почаевский. Copyright © 2021 Russian Orthodox Church in Canada. URL: <https://www.orthodox-canada.com/ru/russkiy-prepodobnyiy-amfilohiy/> (<http://pochaev.org.ua/?pid=1380>).

15. Вопросы единства русской церкви в новейший период на конференции «единство церкви в предании, истории и современности». Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 2: История. История Русской Православной Церкви. 2020. № 92. С. 173–175.